

Smetanas nationella tondikt kom efter fem år i Sverige

När stora grupper av svenskar — tävlande, ledare, reportrar och turister — nyligen besökte Tjeckoslovakien i samband med världsmästerskapen på skidor, kunde de på tävlingsplatser och i hotell höra slovakisk folkmusik i olika former. Ibland vällde också fram tonerna ur Bedrich Smetanas "Moldau", landets hymn nr 2 efter den tjeckoslovakiska nationalsången.

Här berättas om bakgrunden till kompositionen, som ingår i sviten "Mitt fosterland", och minns om att Smetana en tid var verksam i Sverige som orchesterledare, musiklärare och pianist.

Musikhistoriska museet ger många bevis för att tonkonsten sitter djupt i tjeckernas och slovakernas hjärtan.

Floder och andra spelande vatten som inspirationskällor för kompositörer med skilda temperament och kvalitetskrav är ett tema, som kunde locka till musikhistoriska och naturfilosofiska djupdykningar. Låt oss stanna vid några hastigt framplöskade exempel som antydningar.

Från "Moldau" i Smetanas synfoniska cykel, Coates London-svit med anspelningar på Themsen och broarna och den ryska Volgasången är steget via Strauss-valsens om Donau ganska långt till enklare utsvävningar som "Hammarforsens brus" och ädelpekorlet om Nidälven.

MUSIK SOM KAMPDIKT

Andra yttre faktorer kan också spela in. De många svenskar som besökte Tjeckoslovakien under världsmästerskapen på skidor och emellanåt hörde "Moldau" strömma ut ur små högtalare i hotellrummen anade förmodligen föga, att Smetanas synfoniska skildring på sin tid var ett slags kampdiikt, ägnad att hålla nationalkänslan vid liv under svåra år med brottningar för frihet och oberoende. Den "nationalopera" som Smetana gav namnet "Brudköpet" har med sina komiska bitoner delvis samma hårda klangbotten men med mjukt anslag.

Bedrich Smetana (1824—1884) anses vara grundare av den nationella musiken i Böhmen och Slovakien. Han har som hemlandets lovsångare, främst genom melodicykeln "Mitt fosterland" — där "Moldau" ingår — blivit ungefär samma portalfigur som Chopin i grannlandet Polen (trots att Chopin vistades utomlands större delen av sitt mogna liv).

Vad som i dessa dagar sägs, skrivs och komponeras i studentlyror och under källarvalv i Prag och Bratislava, i Warszawa och Krakow kan man bara ana, men förr eller senare kommer väl ett och annat fram i ljuset.

BISTÅND AV LISZT

Tjeckiska krönikörer vill göra gällande, att Smetana odlade en helt egen stil med tjeckiska folk-låtar och folkdanser som underlag och förnekar varje samband mellan "smetanaism" och "wagnerism". Utländska musikhistoriker tycker sig dock spåra återklanger från nytyska riktningar och erinrar om vad Liszt och Berlioz betytt för kompositörer i mellersta Europa under den period då Smetana var mest verksam.

Dessutom står fullt klart att Smetana fick bistånd av Liszt, när han som 24-åring tillsammans med andra intresserade grundade en musikskola i Prag.

de till utsmyckningen rövades bort som svenskt krigsbyte och kan nu beskådas i parken vid Drottningholms slott.

De har ersatts med avgjutningar i brons, en stilla tröst för tjeckiska hjärtan.

SMETANAS BESKRIVNING

I poetiska vändningar har kompositören tecknat ned egna kommentarer till var och ett av de sex avsnitten i melodicykeln, och han säger om "Moldau" (tjeckiska Vltava):

— Här skildras flodens väg från Böhmens sydspets genom hela landet mot norr. Dess två källor, den kalla och den varma Moldau, förenas till ett enda vattenlopp. Vägen går genom lummiga skogs-

dungar och böljande ängar, förbi platser där glada fester firas, och i månskenet dansar älvor på lätta fötter. Så reser sig stolta borgar och slott mot himlen, ibland skymtar vittrande murar. Moldau kastar sig i vilda virvlar genom Sankt John-strömmarna och valsar sedan på en bred bädd mot Prag. Där höjer sig balladernas och sagornas klippborg, som floden majestetiskt flyter förbi, innan den försvinner ur våra blickar för att gjuta sitt vatten till Elbe.

BITTERT ÖDE

När symfonicykeln "Mitt fosterland" med "Moldau" och de fem övriga partierna för första gången framfördes i sin helhet och i en följd i Prag 1882 två år före kompo-

sitörens död, satt Smetana i salongen, men han var då märkt av ett hårt öde.

Vid 50 års ålder blev hörseln allt mer nedsatt, och hans mest kända symfoniska dikter skapades under tilltagande dövhet, som de sista levnadsåren var total.

Under konserten kunde Smetana endast med ögonen följa taktpin-nens svängningar, musikernas rörelser och tecken på publikens bifall.

Under den depression som följde med öronsjukdomen trängde i hans inre öra ideligen fram ett litet basmotiv, avspeglat i upptakten till den nu serie av symfoniska dikter som Smetana ägnade sin hembygd och som klingar friskt än i dag.

John-Bertil Vedin

Bred och mäktigt flyter Moldau genom Prag och lockar under helgerna massor av fritidsfiskare längs stränderna i huvudstadens utkanter. (I bakgrunden ses nationalteatern).

3. MINNESTAVLA I GÖTEBORG

Efter åtta år vid Prag-skolan blev Smetana engagerad av Harmoniska sällskapet i Göteborg som dirigent 1856—61 och hann dessutom göra insatser i musiklivet på västkusten som pedagog och litigt anlitad pianist. (Pianot var hans huvudinstrument, något som skymtar i flera kompositioner).

En korthuggen erinran om Smetanas insatser i västkustens musikliv finns på en husvägg vid Stora Nygatan i Göteborg. Där sitter en svart marmortavla med inskriften: "Här bodde åren 1857—58 den tjeckiske tonsättaren Bedrich Smetana".

Den orolige anden fann andra bon 1856 och de följande åren efter 1858 i Göteborg.

KRIGISKA SVENSKMINNEN

Mest känd av de symfoniska dikter han skapade i Göteborg blev "Hakon Jarl", men två andra är värda att nämnas. De handlade om krigiska minnen kring Richard III och Wallenstein (en av Gustav II Adolfs mest fruktade motståndare under 30-åriga kriget).

Wallensteins palats i barockstil, utformat av italienska byggmästare, står alljämt kvar som en sevärdhet i Prag, men flera av de skulpturer som ursprungligen hör-